

La Guerra de Successió vista per un anglès

Corria l'any 1713 quan George Carleton, oficial de l'armada de sa majestat d'Anglaterra, passà set dies de permís a les ermites de Montserrat. El va impressionar el paisatge enigmàtic de la muntanya i la vida austera, però generosa i oberta, dels monjos i ermitans que l'habitaven. Tot i que li hagués agradat, no es pogué quedar més temps perquè la vida d'un soldat era, segons les seves pròpies paraules, “*la perfecta antítesis de la de un anacoreta*”. (248). A més, els estrangers només podien residir a la muntanya una setmana com a màxim. Durant la seva estada li ensenyaren, entre altres, la sala de les ofrenes. Allí hi observà fastuoses meravelles com l'espasa incrustada de diamants oferta per Carles III, “*entonces rey de España y hoy emperador de Alemania*” (246), que duia gravada la llegenda *Pulchra tamen nigra* -negre, però formosa-. Tot i que es declarava un protestant rematat, es mostrava respectuós amb els velles costums catòliques i intentava entendre els seus rituals. Algun cop caigué en la ignorància més ingènua, com quan besà el rostre de la Verge enloc de la seva mà davant la cara de contrarietat del monjo que l'acompanyava. En altres ocasions adoptà actituds catòliques no tant per devoció sinó per precaució. Per exemple, era conegut que si un militar protestant -i per tant heretge-, moria per qualsevol circumstància, la població devota no l'enterrava en cristiana sepultura per por a que el cos inert infectés tot allò que tenia al voltant. Per això, com feren tants altres soldats anglesos destinats a la península, el capità duia un rosari beneït a la butxaca com a engany i aval d'una suposada santedat. (245).

En el fons Carleton coneixia bé el país i les seves diverses i diferents tradicions regionals, ja que feia gairebé una dècada que el militar es trobava a territori peninsular participant a la primera línia dels principals episodis de la Guerra de Successió.

Literatura anglesa per la Guerra de Successió

George Carleton era un anglès convençut, militar de formació, protestant, observador del que l'envoltava i de ment oberta i crítica. Mostrava tot el seu suport al monarca anglès que inicià la Guerra de Successió a Europa i pensava que lluitava per el seu país seguint una causa justa. La seva figura, doncs, era massa temptadora com per no utilitzar-la en aquesta introducció si atenem al títol del present llibre. Les memòries del capità ens traslladen als fets polítics que afectaren l'Europa del darrer quart del s. XVII per passar al problema successori de la corona espanyola. Aquesta circumstància política fou aprofitada per les potències europees per jugar les seves pròpies cartes i extreure beneficis a costa d'un imperi hispànic afeblit que es podia desmembrar fàcilment sota la pressió de les grans monarquies del vell continent.

El text contingut en “*Les memòries de guerra del capità George Carleton*” és una font primària excepcional per l'època i el context que descriu, però és totalment fictici en quant al narrador i els fets viscuts en primera persona. El personatge de Carleton respon a una figura literària nascuda de la capacitat inventiva d'un dels grans impulsors de la novel·la britànica, Daniel Defoe, autor de la cèlebre història del naufrag *Robinson Crusoe*, *Les aventures del Capità Singleton* o *Moll Flanders*.

És cert que existí realment un capità Carleton, però mai escrigué cap recull de memòries. Defoe utilitzà el seu nom per donar veracitat a un escrit basat en diverses notes manuscrites del també militar Sir Harold Williams i que omplia de notícies històriques gràcies als materials recollits en altres fonts que ja circulaven a l'època en forma de gasetes informatives o biografies. Com a home de negocis Defoe viatjà per França i Espanya en diverses ocasions. Aquestes estades puntuals li proporcionaren detalls descriptius més personals que estan presents a l'hora de narrar certs

paisatges o costums, apropant les memòries al gènere de la narrativa de viatges. (m20-22)

La Guerra de Successió a Espanya causà un important rebombori a la societat anglesa de l'època. La política girava entorn els esdeveniments bèl·lics que passaven a Europa. Els comentaris en veu baixa als passadissos de la Cort parlaven de l'actuació dels generals i alts comandaments enviats al front. A l'estranger, els agents i ambaixadors destinats a les altres corts feien un esforç burocràtic per gestionar una aliança que sobre el camp de batalla no sempre funcionà. Mentrestant, els anys de guerra acumulats buidaven progressivament les arques britàniques.

La guerra també marcà un abans i un després en la influència que podia tenir l'opinió pública sobre la política. I el cas dels catalans sempre estigué en boca de tothom, com ho demostren escrits com *El cas dels catalans* o *La deplorable història dels catalans*, publicats a Londres en un moment tant fatídic com l'any 1714 per intentar aconseguir els últims ajuts davant la imminent caiguda de Barcelona.

De fet el partit conservador anglès, els *tories*, fou pioner en utilitzar la “*guerra de la ploma*” al seu favor. A partir de 1710, després de vuit anys de guerra, començaren a demanar la fi de la guerra a favor dels objectius francesos. Abans, però, s'havien assegurat d'obtenir unes bones recompenses econòmiques i territorials corresponents al dret de conquesta, botí de guerra i compensacions per totes les despeses que Anglaterra aportà durant el conflicte. L'exemple principal d'aquesta propaganda de partit recau en un altre pare de la novel·la britànica, l'escriptor Jonathan Swift, autor de la coneguda novel·la d’*“Els viatges de Gulliver”*. El 1711 publicava el pamflet “*Conduct of Allies*”, gran èxit de vendes on es defensava una pau europea sense l'Arxiduc Carles com a monarca espanyol (pàg 76 llibre vermell).

A l'obra de Daniel Defoe apareixen citats tots els principals actors anglesos que actuaren a Catalunya entre el 1705 i el 1711. La novel·la apareixia per primer cop a una impremta de Londres el 1728. Defoe volia recordar la història més immediata d'Anglaterra tot recordant les guerres anglo-holandeses de finals del s. XVII. El repàs exhaustiu i complet de la Guerra de Successió, però, tenia com a principal objectiu justificar els actes d'un dels principals militars anglesos durant la primera etapa de la guerra a la península, el militar i polític Charles Mordaunt, comte de Peterborough. Com veurem més endavant, Defoe i Peterborough pertanyien a la branca més conservadora de la política anglesa. De fet, l'escriptor ideà la novel·la com si fos un panegíric a favor de les actuacions i decisions preses per Peterborough sobre el camp de batalla. A l'obra se'ns presenta un Peterborough audaç que no pot satisfer les seves estratègies brillants per culpa dels altres aliats. Gràcies a altres escrits sabem que no fou així: el general anglès va tenir sempre una actitud passiva per passar a l'ofensiva, seguint els cànons dictats per el seu partit, els *tories* o conservadors, contraris a la guerra. Malgrat l'optimisme que mostra el llibre davant la causa de l'Arxiduc Carles, tots dos personatges es mostraren contraris a la unió d'Espanya amb l'Imperi un cop Carles fou coronat emperador, fet que contribuí a l'aïllament internacional de Catalunya en la lluita contra Felip V.

Carles II, sense descendents

L'any 1700 moria el monarca espanyol Carles II sense descendència. L'elecció del seu successor es preveia complicada. Es pensà de seguida en dues opcions arriscades: o bé en el fill de Lluís XIV, el

Dofí Lluís, hereu directe de l'imperi francès, o bé continuar sota els Àustria amb l'emperador Leopold. Uns i altres, però, intentaven evitar la creació d'un vast imperi territorial sota un sol monarca.

Amb tot, el problema successori no era un problema polític que vingués de nou a les velles monarquies europees. Quan França pactà la Pau de Ryswick el 1697, per exemple, retornà part dels territoris conquerits a la monarquia hispànica sense gaires inconvenients, gest polític previsor i amable per acontentar una monarquia hispànica que tard o d'hora s'hauria de decantar cap a un successor o un altre. La gestió borbònica, de fet, no trigà gens a firmar, juntament amb Anglaterra i Holanda, un primer Tractat de Partició de la Corona Hispànica, segons el qual la corona recauria sobre el neutre Josep Ferran de Baviera, tot i que aquest morí prematurament al cap de ben poc. Un segon tractat, aquest cop tramitat directament entre França i la casa d'Àustria, donava la corona a l'arxiduc Carles, **germà de .....**, mentre que el nou candidat borbònic, Felip duc d'Anjou, es quedés amb les possessions italianes.

Tot i aquestes primeres deliberacions, a la Cort espanyola es veia a Felip com la millor opció per salvar la integritat de l'imperi espanyol. Així doncs, el duc d'Anjou s'instal·là a Madrid el 1701 i era coronat com a Felip V gràcies a un testament in-extremis firmat per un convalescent Carles II, incapaç de gestionar un assumpte que en el fons movien els ambaixadors de les potències interessades.

La casa d'Àustria protestà amb efervescència. En un primer moment s'acceptà el nou rei, però les potències europees mantenien una posició atenta a l'espera de veure quina influència podia tenir el domini borbònic en les possessions hispàniques a Europa. L'espera també era útil per veure quins nous tractats sobre el comerç ultramarí podrien sorgir davant la nova situació. Tal i com es temia, però, Lluís XIV no trigà a aprofitar l'embranchida territorial de la seva casa reial i augmentà les forces militars a les fronteres holandeses. Davant aquesta situació, i esgotada la via de les reclamacions, Anglaterra i els Països Baixos s'unien a l'Imperi Austríac per dur a terme les primeres accions militars el 1702. Àustria, que reclamava les possessions espanyoles a Itàlia i Flandes, inicià l'ocupació del ducat de Milà. Un any més tard, s'unien a l'anomenada Gran Aliança de l'Haya els regnes de Portugal i Savoia. Començava així la Guerra de Successió per la corona espanyola.

Anglaterra i l'equilibri europeu a finals del s. XVII

El personatge literari del capità George Carleton respon al bon oficial anglès de l'època. Com a soldat tenia una prolongada experiència militar en una Europa que, a finals del s. XVII, intentava mantenir l'equilibri entre les potències del moment en un mosaic de declaracions de guerra, moviments de tropes, setges a places fortes i firmats de tractats de pau.

La història política de l'Anglaterra del s. XVII està marcada per la lluita de poder entre el parlamentarisme i l'autoritarisme monàrquic sota el rerefons de la instauració de l'església protestant. El 1603 morí la reina d'Anglaterra i Irlanda Isabel I. El seu successor provenia de la casa dels Estuard, dinastia rival que des del s. XV governava Escòcia i que ara passava a governar la totalitat de les illes Britàniques. James I i el seu fill i successor Carles defensaven una monarquia de dret diví que de seguida xocà amb les pretensions de llibertats polítiques i econòmiques del Parlament anglès i la seva ala burgesa. Les tensions augmentaren fins que el país visqué entre 1648

i 1651 tres guerres civils. A la primera s'aconseguí limitar el poder reial i engrandir les competències del Parlament. El segon enfrontament obert acabà amb la decapitació del rei Carles I i la instauració de l'única república que ha tingut mai Anglaterra. El seu dirigent fou Oliver Cromwell, que aprofità l'absència reial per instaurar una autèntica dictadura militar que garantís l'estabilitat política i obrís el comerç britànic. La tercera guerra civil acabà del tot amb la resistència dels partidaris reials a Escòcia i Irlanda unint de nou tots els territoris sota la mancomunitat *Commonwealth of England*. El Protectorat de Cromwell durà tot el decenni dels anys 50. S'abolí la Càmera dels Lords i tot el poder recaigué en l'exèrcit i una Càmera dels Comuns marcada per el puritanisme més ranci. En aquesta època es firmaren les primeres Actes de Navegació, tractats que restringien el comerç amb les potències estrangeres amb Anglaterra i que serien la base de la formació del gran monopoli nacional i imperial britànic.

Quan Cromwell s'afeblí físicament tornaren a sorgir debats entre els parlamentaris sobre les restriccions de govern a que es veien sotmesos. El canvi polític que s'aproximava es realitzà abolint la breu República quan el 1660 el Parlament restaurà la monarquia amb el retorn de Carles II; d'aquesta manera la casa Estuard tornava a Londres i començava la purga dels instigadors republicans. La nova situació tampoc fou gens estable, ja que el successor de Carles, James II, es convertí al catolicisme enmig d'un clar predomini protestant. Mitjançant una declaració d'indulgència féu retornar catòlics, dissidents i altres opositors que revitalitzaren els odis amb el parlament protestant.

El personatge del capità Carleton inicià la seva carrera militar el 1672, any en que la mateixa Londres es veié amenaçada per la flota holandesa. El comerç jugava un paper decisiu per l'esdevenir de les potències europees. França promovia el mercantilisme de Colbert, marcat per una forta intervenció de l'Estat, davant el liberalisme holandès. Des de mitjans del s. XVII Anglaterra es jugava la supremacia comercial en batalles navals contra la flota holandesa, llavors la més poderosa d'Europa, amb l'ajuda d'una dèbil aliança amb França. James II finalment firmà la pau el 1674 gràcies a la pressió popular, que demanava a crits la sortida de la guerra contra Holanda per aturar el voraç expansionisme de Lluís XIV. D'aquesta manera els britànics giraven les tornes i es sumaven als aliats holandesos, que en aquells moments eren Espanya, l'Imperi Austríac i principats alemanys. La pau entre Holanda i França es firmà el 1678 a Nimega, deixant França envoltada de potencials enemics.

A més d'aquests fets bèl·lics, el regnat de James II estigué marcat per altres punts negres que provocaren la segona revolució anglesa, més coneguda com la Gloriosa: el rei donà càrrecs importants als catòlics en un clar abús de poder personal; reprimí durament els opositors i, per últim, la seva descendència significava la continuïtat d'una monarquia catòlica en contra de l'opinió pública general. La Revolució Gloriosa començà quan diversos parlamentaris anglesos es ficaren en contacte amb l'estatúder dels Països Baixos Guillem d'Orange -casat amb Maria, la filla del destronat James II- perquè recopilés tropes per desembarcar a Anglaterra i acabar amb la dinastia Stuart. A la primera part de les seves memòries, el capità Carleton cita ràpidament com el rei James II abdicà tot fugint del país per instal·lar-se a França. Guillem III d'Orange i Maria acceptaren els títols de reis sota poder conjunt, és a dir, sense que cap d'ells dos fos un simple regent sinó monarca complet, a canvi d'afavorir les llibertats del Parlament. És en aquest moment quan els monarques firmaren la Declaració de Drets, primer pas per consolidar la monarquia constitucional pròpia dels britànics. Des de l'any 1689 començava una nova època per Anglaterra, marcada per la fixació del protestantisme anglès, el pes del Parlament al govern i les aliances europees contra França. L'Acta de Tolerància religiosa contribuí al clima de llibertat que es mantingué sota els ministres més liberals de la branca *whig*.

El revolucionari Guillem III d'Orange havia lluitat durant gairebé tot el darrer quart del s. XVII contra les ambicions expansionistes de Lluís XIV. El monarca francès, a més, jugava les seves cartes per intentar tornar la corona anglesa a la família Stuart tot provocant alçaments i rebel·lions dels seus partidaris, coneguts com a *jacobites*. Per tant, les relacions entre França i Anglaterra ja eren prou complicades quan esclatà el problema successori espanyol. El partit liberal anglès es convertí en el principal promotor de la guerra a Europa al decantar-se cap a la causa de l'Arxiduc Carles i formar les primeres aliances contra una possible unió borbònica.

El 1702, quan *“se declaró la guerra y se hicieron los preparativos de rigor, todas las expectativas se vinieron abajo, de pronto, con la súbita muerte del rey Guillermo”*.(139) L'estatúder holandès que havia combatut a infinitat de camps de batalla moria per les complicacions provocades per una caiguda de cavall mentre caçava. Carleton segueix explicant: *“Creyó Francia que, desaparecido aquel que se había erigido en perenne barrera a su ambición, quién le sucediera en modo alguno mantendría las disposiciones por él adoptadas en defensa de la libertad de Europa. Pero tanto Francia como sus aliados quedaron triunfalmente confundidos, puesto que esta casi divina reina, de corazón cabalmente inglés, hizo suyos los dictámenes de su predecesor, y para disipar cualquier sombra de desconfianza, apenas subió al trono, despachó a todas las cortes de la gran confederación embajadores acordes con la importancia del mensaje, para que confortaran los ánimos de todos.* 139 (important tb 138).

La divina reina a la que es refereix el capità és la reina Anna, monarca per antonomàsia del paper dels anglesos a la Guerra de Successió. Anna era la germana de Maria II d'Anglaterra, esposa aquesta de Guillem III d'Orange. Durant la Revolució Gloriosa, Anna abandonà el seu pare James II quan aquest encara ni tan sols havia abdicat per passar-se a les files del nouvingut holandès. El seu regnat coincideix exactament amb els fets bèl·lics del conflicte europeu, ja que fou entronitzada a la primavera del 1702, quan els preparatius militars de l'Aliança estaven en plena marxa, i morí de gota a l'estiu de 1714, quan Barcelona resistia sense ajuda estrangera el setge borbònic que finalitzaria el fatídic 11 de setembre. Val a dir que durant el seu regnat es firma el Tractat d'Unió que donava lloc a una Gran Bretanya unida sota el mateix Parlament.

Els partits polítics anglesos

A mitjans del s. XVII s'acabà de configurar a Anglaterra el panorama polític britànic que es mantingué fins a mitjans el segle XIX, quan després de l'Acta de Reforma de 1832 s'introduïren millores i ampliacions en el sistema de vots i veus del Parlament anglès. En època moderna, les contínues guerres en defensa de diversos monarques i l'època històrica de la república de Cronwell establiren una divisió en dos blocs que encara s'utilitza avui en dia, almenys en la terminologia emprada. El mot *tory* prové d'una arrel irlandesa que definia els fora llei. Tradicionalment, els *tories* són els partidaris reialistes afins a la monarquia més tradicional que compten amb el suport total de l'Església d'Anglaterra. Com a branca conservadora eren generalment hostils a les grans reformes. En canvi, els *whigs* es convertiren en els gran defensors de la monarquia constitucional en contra de qualsevol tendència a l'absolutisme. En termes econòmics, defensaven les taxes lliures per al comerç i donaven prioritat a la incipient indústria i no als privilegis dels grans terratinents.

El partit *whigh* es veié afectat de manera directa sota el regnat de Carles II, que els va excloure del Parlament seguint els seus principis sobre l'absolutisme monàrquic. La Revolució Gloriosa estigué marcada per un gran auge de l'ala liberal, tot i que Guillem III d'Orange governà enmig d'un equilibri entre els dos partits. El seu primer ministre era un *tory* moderat, però aviat els *whigh*

dominaren les decisions polítiques. La reina Anna intentà seguir amb l'equilibri del seu predecessor i buscà la complicitat dels *tories* més moderats sota la figura del ministre d'economia Lord Godolphin i del militar duc de Marlborough, personatge que acabaria sent repudiat per els *tories* més radicals.

PERSONATGE: Sidney Godolphin (1645-1712) va ocupar el càrrec de Lord High Treasurer durant gran part de la guerra. Acostumat a moure's entre l'ambient de la cort, aconseguí encapçalat la pujada dels *tories* al govern el 1700, tot i que ell encapçalava la branca més moderada del partit. Portà les finances dels primers teatres de guerra i col·laborà íntimament amb el seu col·lega Marlborough. Tots dos, a causa de la seva implicació amb els aliats, acabarien dirigint els polítics *whigh* més partidaris de l'Arxiduc. Una sèrie de corrupcions per fer fora enemics polítics acabaren girant-se en contra seva fins que fou obligat a dimitir el 1710. Paral·lelament, el duc de Marlborough també fou atacat per els *tories* més radicals. La caiguda d'aquests dos personatges marquen el canvi polític que visqué Anglaterra a favor d'una pau immediata amb França.

Els grans partidaris de la guerra a favor de l'Arxiduc Carles eren els *whighs*, que van veure com passaven a dominar el Parlament amb la victòria del duc de Marlborough a Blenheim, el 1704. Amb els ànims recobrats, els principals membres *torys* van ser desplaçats de les grans decisions, i el partit *whigh* arribava reforçat al 1706. La reina Anna sempre veié amb escepticisme la voluntat bèl·lica dels liberals i començà a donar suport als *tories* desplaçats, que veien amb espant com les arqueges reials es buidaven a causa dels costos de la guerra. Amb la dimissió forçada de Lord Godolphin el 1710, els *tories* guanyaven poder dins el Parlament i començaven els acords de pau amb França.

El 1715 l'ala *whigh* anglesa tornà de nou al poder, i es mantindria com la força activa i dominant fins la dècada de 1760. Veient aquests canvis polítics des de la comoditat que ofereix la visió històrica d'un fet ja passat, podem entendre la decisió dels catalans de continuar la guerra contra Felip V abans de la caiguda de Barcelona. La decisió més lògica implicava la resistència com a forma de guanyar temps a l'espera d'un nou gir en la política europea que fes ressorgir la causa catalana. El 1715, però, ja era massa tard per implicar-se de nou en una Guerra de Successió que ja tenia tractats de pau oficials, tot i que la cort de Viena no reconeixeria Felip V fins el 1725.

La guerra comença a Europa

Les primeres topades serioses entre els exèrcits aliats i els francesos tingueren lloc als camps del nord europeu. L'avanç imperial semblava no conèixer la derrota i les notícies arribaven a Londres. A la capital britànica estava aturat el nostre capità. Els seus comentaris deixen entreveure el significat propagandístic i patriòtic de les *Memòries* escrites per Defoe quan, eufòric, el protagonista ens detalla els primers combats de la guerra: *“La primera campaña fue un glorioso anticipo de cuanto había de llegar. Bon, Keyserwaert, Venlo y Ruremond no fueron sino gloriosos anticipaciones de Donawert, Hochstet y Blenheim. Así contribuyeron los ejércitos ingleses al sostén del vacilante imperio, haciendo evidente de modo ejemplar el genio ancestral de un pueblo hecho a la guerra, y de este modo tan noble empresa resultó felizmente coronada por el éxito que merecía, con monumentos y regios tributos a una causa inglesa del entonces único emperador en Europa” (140).*

SABIES QUÈ? El paper dels anglesos a la Guerra de Successió tingué un conflicte bèl·lic paral·lel al Nou Món. La Guerra de la Reina Anna, com així es coneix, enfrontà directament les tropes colonials franceses i britàniques, però també involucrà a un gran nombre de tribus natives americanes. Les ofensives començaren quan tropes espanyoles intentaren un setge fallit d'una plaça anglesa a South Carolina. En resposta, els britànics atacaren possessions espanyoles a la Florida. El 1703 la guerra es traslladà a les colònies del nord, com Nova Anglaterra i el futur Quebec, on els setges a places fortes britàniques o franceses durarien fins el 1712. Qui s'endugué la pitjor part foren les tribus natives del nord, que sovint quedaven delmades en els enfrontaments. La pau arribà amb el Tractat d'Utrecht, que aconseguí per els anglesos l'obertura del mercat de les Índies orientals i l'adquisició de noves colònies a la costa atlàntica i al Carib.

PROTAGONISTA: John Churchill, duc de Marlborough (1630-1722), és el protagonista de la cançó popular “Mambrú marxà a la guerra...”. Fou un home d'armes anglès que causà grans enrenous a la Cort per les seves maquinacions amb francesos, catòlics i protestants segons li convenia. Durant el regnat de la reina Anna fou rehabilitat i

li donaren la comandància suprema dels exèrcits aliats operatius a Flandes. Fins el 1707 només conegué l'èxit rotund als Països Baixos espanyols, que conquistà en la seva gran part en campanyes i batalles fulgurants com Blenheim o Ramillies. Quan el bàndol aliat a Espanya patí un revés a la batalla d'Almansa Malborough es veié obligat a destinar part dels seus efectius a la península. Tot i així, encara guanyà la famosa batalla d'Oudenaarde i conquistà Lille. La victòria pírrica a Malplaquet (1709) fou utilitzada per els seus enemics polítics per desprestigiar-lo. Tot i que havia vençut o frenat als grans generals francesos del moment, com Villeroy, Vendôme o Villars, el 1711 fou acusat de malversació de fons públics i s'exilià voluntàriament d'Anglaterra, on tornà amb l'accés al tro de Jordi I. Moriria envoltat de tots els honors.

L'obertura del front peninsular

L'ofensiva aliada començà a Lisboa a la primavera de 1704, quan Felip V declarà la guerra al país veí al assabentar-se que l'Arxiduc Carles s'havia desplaçat a la cort lusitana, punt de reunió de tots els operatius imperials. En el mateix moment, una petita flota comandada per el príncep de Darmstadt, austríac que sota els Àustries havia estat virrei de Barcelona i que comptava amb l'estima dels catalans, desembarcava al Besòs per intentar provocar una revolta fallida a l'interior de la capital comtal. Davant la indecisió dels ciutadans, els imperials s'embarcaren de nou cap a Portugal, no sense abans recollir un bon grapat de catalans austriacistes.

De camí cap al sud Darmstadt s'uní al gros de l'armada imperial sota les ordres de l'almirall anglès George Rooke. L'estol topà amb les guarnicions que defensaven l'enclavament estratègic de Gibraltar i començà el canoneig naval previ a la presa del penyal.

El més curiós del cas de Gibraltar es que el penyal no quedà sota la tutela austríaca, ni holandesa, sinó que actualment segueix sent una colònia anglesa. Tal i com recullen alguns historiadors, quan el príncep de Darmstadt conquerí la plaça alçà l'emblema imperial, però els anglesos de Rooke, indignats, enarboraren les insígnies de la reina Ana i d'aquesta manera el penyal quedà com a terreny britànic fins i tot abans de les disposicions del Tractat d'Utrecht (1713).

SABIES QUÈ? Encara avui en dia una platja turística de Gibraltar, la Caleta, també es coneguda com a Catalan Bay, en record del batalló de miquelets que desembarcaren i conquistaren aquest punt durant la invasió de Rooke.

PROTAGONISTA: L'almirall George Rooke (1650-1709) fou un militar i estratega naval britànic d'història irregular, tot i que participà en les grans guerres de finals del s. XVII contra holandesos primer i contra francesos després. Des del 1702 ja navegava per les costes espanyoles intentant petites incursions davant Cadis i Vigo. Cansat de les males llengües sobre la seva competència naval, deixà el servei militar el 1705.

Com a soldat professional, el Capità Carleton s'angoixava en el seu destí provisional a la cort londinenca. La còmoda vida de ciutat no feia per ell i anhelava tornar a carregar el fusell i saltar per trinxeres enemigues. Per això expressà al seu superior els desitjos de conèixer Espanya, ja que sabia que una expedició aliada estava preparant un desembarcament massiu a Barcelona. La flota tenia com a general suprem el comte de Peterborough. Dit i fet, *“una vez todo estuvo dispuesto, embarqué rumbo a España en unión de este noble señor para tomar parte en su bien concertada empresa, cuyo desenlace había de mostrar al mundo que ejércitos poco numerosos, mandados por generales prudentes, pueden en ocasiones alcanzar magníficas victorias”* (p. 141).

PROTAGONISTA: Charles Mordaunt, comte de Monmouth i de Peterborough (1658-1735), és el principal protagonista de la primera etapa de la guerra a Catalunya. Militar i polític de tendència whig o progressista, fou un dels instigadors més notables de la Revolució Gloriosa. Gràcies als seus moviments Guillem d'Orange desembarcà a Anglaterra, i des de llavors fou la mà dreta del nou monarca, tot i que acabà empresonat a la Torre de Londres per

malentesos polítics entre la Cort i el Parlament. Sota la reina Anna reaparegué a la vida política. El 1705 rebia el comandament personal de totes les tropes terrestres destinades a la península. Amb la presa fàcil de València tenia quasi lliure el camí a Madrid, però preferí instal·lar el setge de Barcelona que duraria fins a l'octubre de 1705. En els mesos posteriors tingué una irregular conducta que féu endarrerir els plans d'ocupar definitivament Madrid. Aquest comportament li valgué el descrèdit de l'ala wigh i li donà el suport dels conservadors tories. Obligat a donar explicacions a Londres, se l'envià com a conseller a la cort de Viena, on s'oposà a la unió d'Espanya i Àustria sota un sol monarca seguint les tendències conservadores. La seva influència política desaparegué amb la fi del regnat d'Anna.

El capità Carleton arribà a una Lisboa en plena ebullició austriacista. Corria l'any 1705, la gran expedició del comte de Peterborough comptava amb la presència en persona del jove arxiduc Carles i l'aliança imperial es trobava en una fase d'expansió en tots els fronts europeus. A Tànger es trobaren amb l'esquadra de l'anglès Cloudsley Shovel, a la que més tard es sumà el ja conegut príncep de Darmsdat. L'armada ficà rumb primer cap a Dènia, aconseguint el suport ciutadà a la causa de l'arxiduc gràcies a la figura de Joan Baptista Basset. Després entraren a una València buida de tropes que els acollí amb mostres de gratitud i suport. Finalment, a finals d'agost, els imperials arribaven davant la costa barcelonina.

PROTAGONISTA: L'almirall Clousley Shovel (1650-1707) està considerat com un heroi de la marina britànica. Tingué una carrera metòdica plena d'accions valentes que el portà a estar al costat de l'almirall George Rooke en els moviments a la costa atlàntica espanyola de 1704 i a participar en la presa de Gibraltar. Nomenat comandant en cap de tots els bucs britànics, coordinà amb Lord Peterborough la presa de Barcelona el 1705. Es recordat per el desastre de les Scilly Islands del 1707: tornava amb una esquadra cap a Anglaterra quan la mala mar féu xocar el seu vaixell insígnia i altres bucs contra els esculls. El mar l'engolí en menys de tres minuts i moriren més de 1400 marins. El seu cos es trobà un dia després i fou enterrat amb tots els honors.

Carleton desembarcà al Besòs amb el seu regiment i apuntà els canons a la ciutat comtal. Així ens descriu el capità la Barcelona de l'època: *“es una ciudad amurallada, y está entre las mayores y más populosas de España. Por un lado la defiende el mar, y por el otro una sólida fortaleza que llaman Montjuich. Es tan grande que treinta mil hombres apenas serían bastantes para formar una línea que la rodeara. En cierta ocasión resistió durante muchos meses a un ejército formado por tal número de soldados”*. En efecte, el 1697 Barcelona patí un setge francès imponent que acabà fent rendir la ciutat.

A mitjans de setembre de 1705 es rendia la fortalesa de Montjuïc. Finalment, el 9 d'octubre la ciutat comtal capitulava davant els aliats. Carleton fou protagonista d'aquests fets i es guanyà el reconeixement com a militar quan aconseguí transportar i fer operatius uns canons que apuntaren cap a la cortina del Portal de Sant Antoni (p. 169). Tingué l'oportunitat de conèixer James Stanhope en persona, brigadier ascendit a comte que acabaria sent el militar anglès més destacat a Catalunya. Ja des dels primers combats a Montjuïc es distingia per les seves qualitats *“tam Marte quam Mercurio”*, és a dir, equiparable a Mart per les seves destresses en l'art bèl·lic i a Mercuri per les seves habilitats com a bon administrador. Per veure la ideologia d'un torie anglès, res millor que citar aquest fragment extret del pensament de Defoe: *“El Brigadier Stanhope [...] en verdad se comportó en España como si su conducta le hubiese sido inspirada. La victoria de Almenara se debió a él por entero, e igualmente se distinguió por su bravura en la batalla de Saragoza. No fue su culpa que la suerte no le acompañara en Brihuega, puesto que nadie puede ir contra el destino, y los cielos habían dispuesto que Felipe siguiera en el trono de España y Carlos fuese emperador de Alemania. Ambos se han mostrado ingratos con los instrumentos dispuestos por el Todopoderoso para mantenerlos en sus tronos, porque sin Francia nunca el uno habría reinado en España; y sin Inglaterra, jamás habría sido el otro emperador”*. Realment, la guerra fou l'escenari on es movien les fitxes d'un joc polític entre Anglaterra i França.

PROTAGONISTA: James Stanhope (1673-1721) fou el primer governador anglès de Menorca, conquerida per els seus homes el 1708. És un dels generals anglesos més recordats del conflicte a la península. Coneixia bé el país ja que el seu pare havia estat ambaixador a Madrid a finals del s. XVII. Aparcà la seva incipient carrera política a la Cambra dels Lords per participar activament a la Guerra de Successió sota les ordres del comte de Peterborough. Aviat nasqueren discrepàncies entre ambdós personatges ja que Stanhope defensava postures ofensives davant l'actitud només defensiva de Peterborough. El 1708 prengué el relleu i assolí el comandament de les tropes britàniques. Aviat vingueren els èxits de Maó, i a partir de 1710 ajudà decisivament en les victòries d'Almenar i Saragossa. Incomprendiblement, però, es deixà capturar en la desastrosa emboscada de Brihuega, derrota que limità les opcions de l'Arxiduc Carles i els aliats. Passà un any sota captiveri espanyol fins que tornà a Anglaterra, on es convertí en un líder de l'ala whig. Morí com a conseqüència d'un fort mal de cap mentre ocupava el càrrec de primer ministre britànic.

Quan Barcelona caigué sota el bàndol aliat el virrei Velasco abandonà la ciutat. Els crits de “viva” i “visca” sonaven de per tot. A principis de novembre es produïa un fet que situava Barcelona en el centre de la política europea: *“conforme a las capitulaciones, efectuó su entrada oficial Carlos III, y fue proclamado rey y recibido entre las aclamaciones y demás manifestaciones de júbilo propias de tan señalado acontecimiento”*. Des d'aquest moment, el Palau de Mar, avui desaparegut, fou la residència oficial de Carles III fins que tornà a Alemanya per prendre possessió de l'Imperi, a finals del 1711. Tot i així, Barcelona seguí com a residència reial mentre allotjà a l'esposa de Carles, l'emperadriu Elisabeth de Brunswick. La seva bellesa i tracte afable la feren molt popular entre els barcelonins.

La retirada dels anglesos

Hem vist com la política anglesa aconseguí estar per sobre del poder dels seus monarques. El Parlament anglès fou qui incità la guerra a Europa, i qui assumí pràcticament tots els pressupostos que se'n derivaven com ho demostren les gràfiques que es troben a l'interior d'aquest llibre.

La política anglesa favorable a la guerra sota el govern dels *whigh* arribà a la seva fi a la primavera del 1710, quan els liberals caigueren del poder per diversos problemes financers a causa de les despeses que generava la guerra a Europa, mentre que la fama de generals tan valuosos com el duc de Malborough es veia tacada per acusacions de malversació de fons i intents de prolongar una guerra només per glòria personal. Accedí al govern el gabinet dels *tory*, partidaris absoluts de fer la pau el més aviat possible, sobretot quan ja s'havien aconseguit guanys territorials. Tant bon punt els conservadors van dominar el Parlament iniciaren converses secretes amb França per negociar la millor sortida de la guerra possible, a expenses dels altres aliats.

La nova situació europea es confirmà amb la mort de Josep, I, l'emperador austríac germà de Carles III. El pretendent deixà Catalunya per tornar a Viena, on prengué possessió del títol d'Emperador. Anglaterra i Holanda, doncs, es trobaren en una situació impensable uns mesos abans, ja que tornava el perill d'una nova hegemonia europea sota una mateixa corona. Els contactes entre els països bel·ligerants prengueren encara més força fins que aconseguiren que Felip V renunciés a la corona francesa, neutralitzant així el perill d'una unió borbònica sota un mateix monarca. A l'estiu del 1712 les hostilitats frenaven arreu dels fronts oberts a Europa a l'espera de les deliberacions finals. Els aliats sabien que la guerra s'acabava: per exemple, el duc d'Ormond, que succeí Marlborough al front europeu, tenia ordres expressos del gabinet *tory* per no participar en noves ofensives.

SABIES QUÈ? En les converses preliminars entre Anglaterra i França, entre el 1710 i el 1711, els britànics ja havien aconseguit el que després es ratificaria al Tractat d'Utrecht: obtenien les possessions de Gibraltar, Menorca i noves colònies al nou món; obrien el comerç americà i tenien permís per dur-hi esclaus africans, base de les explotacions agrícoles de les colònies britàniques.

El capità Carleton havia passat llavors masses aventures. Corria l'any 1712 i es trobava a un poble perdut a l'interior de La Mancha. Feia tres anys que havia caigut com a presoner de guerra, però havia aconseguit la protecció del Col·legi Irlandès madrileny i era conegut per tots els vilatans per les seves bones maneres de relacionar-se tant amb la noblesa com amb les classes més inferiors. Un dia rebé una carta on s'informava de certes converses de pau (p. 295). Segurament li arribaren notícies dels anomenats Preliminars de Londres, firmats en 1711, que assentaren les bases per la pau final firmada a Utrecht. Carleton deixà la Mancha per visitar sota visat Madrid i preparar la seva tornada a Anglaterra. Passà per Burgos, Vitoria, Bilbao i Sant Sebastià. No era l'únic que feia aquesta ruta, ja que durant el camí es topà amb oficials i soldats anglesos desorientats que també es dirigien a la frontera amb França. Els ports bascos i aquitans permetien l'entrada de vaixells britànics que arreplegaven els presoners que anaven arribant. Els seus companys embarcaren al buc de guerra "Gloucester", mentre que ell pujà a bord del Dover. Després d'una mala travessia marcada per fortes tempestes, Carleton desembarcava a Dover l'últim dia de març de 1713. Feia vuit anys que no trepitjava l'illa. I, com era normal en aquests casos, el capità acaba el llibre amb una interessant observació: *"Al llegar [a Londres], me creí transportado a un país más extraño aún que cualquiera de aquellos por los que había pasado como viajero o como soldado. Extraño, me refiero, no tanto en relación a los otros cuanto a sí mismo. Cuando salí de él se hallaba en apariencia perfectamente unido.: las nefastas distinciones entre whigs i tories eran tenidas entonces por meros juegos de palabras, no más importantes o peligrosos que abejas sin aguijón. En la nación reinaba con vigor la concordia, y las brillantes victorias de los ejércitos reales habían hecho enmudecer a todos. Pero a mi regreso los hallé perfectamente enemistados y con tan pocas posibilidades de ponerse de acuerdo como ángulos contrapuestos, los unos a favor y los otros en contra de la paz. El tiempo ha demostrado que ambos estaban en un error u que ninguno tenía razón, por más que sus prejuicios los mantuvieran enfrentados. Para mí, whigs y tories constituyen la más radical contradicción de la naturaleza y por tanto, al igual que otras contradicciones, y siendo como soy un anciano, vivo con la esperanza de ver, antes de morir, cómo estos aparentes contrarios se reconcilian y reducen a un único feliz objetivo, el bien público"*. (p. 331-332).

A Catalunya, no obstant, la retirada de les tropes aliades tingué un caire molt més tràgic. Els canvis polítics arribaren definitivament al Principat al setembre de l'any 1712: les tropes angleses, holandeses i portugueses abandonaven el país davant la indignació dels ciutadans barcelonins. A Barcelona restaren només els soldats imperials sota les ordres del nou virrei i gran comandant Guido von Starhemberg. L'esperança seguia recaient sota la figura d'Elisabeth de Brunswick, que mantenia les formes com a garantia del compromís imperial a defensar la causa catalana.

Amb tot, els designis europeus marcaren el destí del Principat. Elisabeth de Brunswick deixava Barcelona al març de 1713 per trobar-se amb el seu espòs Carles VI d'Alemania. Al juny, Starhemberg firmava un conveni amb els borbònics i els hi cedia les principals fortaleses catalanes. Al juliol, els últims vaixells imperials deixaven enrere les costes del Besòs. Sense ajuda aliada, els òrgans de govern barcelonins prenen com la decisió de resistir fins al final.